

Rudolf Kotnik, Viktor Snoj (še iz prve zasedbe) in Štefan Planinc. Kotnika in Snoja je oplodil informel — spontano vrenje, ki ni pustilo omejevat niti prostora niti ni iskalo stika s tradicijo; smisel njegovega nastanka je prav v nasprotju s pojmi, kot je stil, dokončna formulacija, ampak samo vmesna stopnja, hotenje. Zdi se, da je bil Snoj v njegovem razumevanju manj dosleden; na to opozarja že sama vsebinska »aplikacija« njegove strukturalne fakture (manj sproščene v barvah, kjer bi bilo pričakovati več vehementnosti, arogantnosti, ne pa usklajevanja), ki je izrazito imaginarno-nadrealne narave. Kotnik je večji eksperimentator, v nekem smislu pa tudi bolj pronicljiv odkrivalec novih, sintetiziranih kvalit. Njegovi šivi — kot poskus ustvarjanja nove dimenzije v štafelajnem slikarstvu — delajo porozno, nemirno strukturo; to Kotnik danes tonira v sugestivnih, vendar vizionarnih zvenih, vizionarnih prav toliko, kot so oblike okvirov, v katere vklepa svoj slikarski »preplet«, hkrati pa skuša z njim oblikovati ambient, ki naj potegne obiskovalca vase; v tem smislu bi moral biti ustvarjen tudi aranžman njegovih del, ne pa na liniji običajnega odnosa gledalec — slika. Planinc je še pred časom izpovedoval bivanje v nekem prasketu, polnem nadrealne bizarnosti, ki jo je ustvarjala kompozicija mikroskopskih in rentgenskih videnj človekovega telesa v morbidnem zelenkastem siju. V novih delih se spet vrača v (po formi) zunanji pojavnosti adekvatnejšo predmetnost, ki razkriva tendence po skoraj klasični urejenosti. Toplejša barvna skala, ki preveva te težke sanje, dopolnjuje Planinčovo grotesko, v kateri bi želeli, da bi še nadalje prevladal tisti njegov tipični jedki, tragični moment, pa čeprav na račun odklona od sedanje umirjene urejenosti.

Aleksander Bassin

KOMENTARJI, GLOSE

POGLED NA EVROPO. Od jaltške konference februarja 1945. do danes se je svet izredno spremenil. Mimo je šlo že dvajset let — skoraj ena generacija. Na zemljevidu sveta so se pojavile nove države, tudi nove nacije. Kdo je takrat vedel za Pakistan, vedeli smo samo za indijske muslimane.

Spremenil se je zemljevid Azije, Afrike. Leta 1960 je prišla pomlad tudi v Afriko. Prišla je pozno, v Evropi je bila pred več kot sto leti — 1848.

Izginili so kolonialni imperiji, »Indian Raj«, tvorba britanskega kolonializma, je že zgodovina, danes imamo republiko Indijo. Od nekdanjih čezmorskih cesarstev so ostali le še drobci, ironija zgodovine je, da je najbolj konservativna evropska država, Portugalska, obdržala še vse svoje posesti v Afriki — Angola, Mozambik, pa tudi v azijskih vodah — Macao, Timor.

»Živimo v najbolj revolucionarnem razdobju svetovne zgodovine,« je pred leti zapisal znani ameriški komentator Walter Lippmann. In res, pred našimi očmi se spreminja slika sveta. Velike religije Azije so nastale v razdobju in ozračju, ki so nam ga ohranile le stare kronike. Današnje spremembe so v razdobju, ko prehajamo že v atomsko stoletje.

Zibelka naše civilizacije je bila v dolini Evfrata in Tigrisa, v Mezopotamiji. Pozneje se je preselila na obale vzhodnega Sredozemlja, težišče zahodnega sveta je zdaj na obalah Atlantika. Tu so koncentrirana največja bo-

gastva, tu je industrija dosegla najvišjo stopnjo razvoja, so velika cvetoča milijonska središča, promet na relaciji Evropa—Amerika je največji, Atlantik je postal most, ki spaja dva kontinenta.

Toda Evropa že zdavnaj ni več politično in gospodarsko središče sveta, demografsko ni bila nikoli. Naš pogled na svet in zgodovino je še vedno evropocentričen. Iz leta v leto je bolj očito, da smo ga podedovali iz 19. stoletja in da ga bomo morali čimprej korigirati.

Središče sveta se je premaknilo v Azijo. Ameriški geopolitik napovedujejo, da se bo to središče še v tem stoletju dokončno preselilo na obale Tihega oceana, največjega morskega bazena na naši zemlji.

Svet ni več razdeljen na dva antagonistična bloka: vzhodni in zahodni. Vmes je vse polno drugih barv — pluralizem. Niti Vzhod niti Zahod, to je danes geslo velikega dela Azije, Afrike pa tudi Latinske Amerike.

Na jaltski konferenci so skušali predstavniki treh velesil: Združenih držav, Sovjetske zveze in Velike Britanije razdeliti svet na velike interesne sfere. Razdelitev poražene Nemčije na tri oziroma na štiri okupacijske cone je bila najbolj značilen primer te delitve. To je bil dogovor »velike trojice«
Roosevelta, Stalina in Churchilla o razdelitvi sveta. Francoska diplomacija ga ni nikoli priznala. De Gaulle je bil vedno proti.

V dvajsetih letih po Jalti se je ta slika razbila in popolnoma spremenila. Od Jalte je ostalo malo. Nemčija je, res, še vedno nerešeno vprašanje. Zdaj se obračajo oči vsega sveta na azijske poljane, na Kitajsko, v Vietnam, v jugovzhodno Azijo.

Sovjetska diplomacija je okupirana z azijskimi problemi, isto velja tudi za ameriško. Sovjetska zveza ne ogroža več Evrope. »Če je tako, zakaj potem atlantski blok?« se sprašujejo Francozi. Atlantska zveza naj bi branila zahodno Evropo, ta pa ni več ogrožena, torej je ta zveza odveč. Postala je preživel subjekt.

Interesi Sovjetske zveze in Združenih držav so v Aziji. Moskva ima nerešen spor s Kitajsko, s to državo ima 4000 km skupne meje, ta je na številnih mestih samo markirana. Kitajska zahteva 1.500.000 km² sovjetskega ozemlja, Peking zahteva obnovo zgodovinskih kitajskih meja. Jabolko spora je tudi LR Mongolija, država, ki jo je priznal prejšnji kuomintanški režim.

Takoj južno od Pamira, strehe sveta, je 500-milijonska Indija. Nekaj sto kilometrov od Vladivostoka je 100-milijonska Japonska, industrijska delavnica Azije. Le ozek jezik loči Sovjetsko zvezo od 100-milijonskega Pakistana, ki zdaj vse bolj zagovarja kitajske iniciative.

Azija je postala velika arena. Tu merita svoje moči revolucionarna Kitajska in bogata, vsega sita, vendar tehnično visoko razvita Amerika. Prva pooseblja svetovno vas, druga svetovno mesto.

V kitajski revoluciji je bila tudi dilema vas proti mestu. Kitajski komunisti so se leta 1926 umaknili iz mest v vasi, organizirali so prvo kitajsko sovjetsko republiko. To je bilo v pokrajini Kiangsi. Leta 1949 je kitajska vas zmagala, kuomintangovci, ki so sedeli v mestih, so izgubili zgodovinsko bitko. Oktobra istega leta so v Pekingu razglasili ljudsko republiko.

Tudi v boju z Ameriko bo po kitajski logiki zmagala vas. Boj bo dolg, sreča se bo menjavala.

Vsi zgodovinarji so soglasni v tem, da se bo usoda sveta odločila na azijskih poljanah. Na azijski celini od carigrajskih vrat do japonskih otokov,

živi 60 % vsega človeštva. Evropa je v bistvu le periferija Azije, le zaradi svojega specifičnega razvoja je postala kontinent. Meje proti Aziji so odprte in še danes niso točno določene.

»Evropa ni več središče sveta, zakaj si potem ameriška diplomacija toliko prizadeva, da bi obdržala tu svoje pozicije?« se sprašujejo v Parizu, Evropa vendar ne more ostati večno ameriški protektorat! Leta 1966 je položaj bistveno drugačen kot za Stalina, za hladne vojne.

Sploh se je svet spremenil, klasične delitve Evrope na »Vzhod« in »Zahod« ni več, vsaj v tistem prvotnem pomenu besede ne. Evropa postaja — oziroma naj bi postala — vse bolj eno. Pokazalo se je, da so zakoni ekonomskega razvoja močnejši od trenutnih političnih konstelacij.

Dinamika gospodarstva je močnejša od vseh političnih delitev in postulatov. Gospodarska ekspanzija ne pozna meja, ruši jih. Zahodnonemške firme imajo dobre stike s Kitajsko, vendar Bonn uradno ne priznava pekinškega režima. Velika Britanija ima kos Kitajske, 4-milijonski Hongkong, a razvija veliko trgovino s Kitajsko. Italija je klasičen primer ameriških interesov v Evropi (mislim, da ne pretiravamo), a ima odlične trgovske aranžmaje s Sovjetsko zvezo.

Francoska logika pravi: bloki so odveč, preživeli so se. Vojaške zveze zapirajo horizonte, kažejo nazaj, v razdobje hladne vojne, ko je Evropo delila še železna zavesa.

Francoska diplomacija je prepričana, da bi bila Evropa brez paktov velik korak naprej. Sprostile bi se nove energije, zaživela bi trgovina, nastali bi novi mostovi med Zahodom in Vzhodom.

Takole argumentirajo v Parizu: V Sovjetski zvezi živi 232 milijonov ljudi, sovjetsko ozemlje samo obsega šestino vse zemeljske oble. V drugih deželah vzhodne Evrope živi še najmanj 100 milijonov ljudi. Evropa od Gibraltarja do Urala, to je velika ambicija de Gaulle. Kako si to zamišlja, francoski predsednik še nikoli ni povedal.

Evropa s svojim velikim industrijskim kapitalom, armado znanstvenikov, univerzami, inštituti, velikimi mesti, pristanišči bi postala spet to, kar je vedno bila: eno izmed središč sveta. To bi bila dejansko največja industrijska delavnica sveta.

Zdaj v Evropi vse preveč odločata Amerika in Rusija. Evropa naj postane tretji neodvisni faktor sveta. Za to ima vse pogoje, vendar mora prej svoje energije združiti. Evropa ima dovolj moči, da lahko brani svoje interese sama. Ameriška zaščita v obliki Atlantskega pakta ni potrebna. Ameriška diplomacija ne more več dokazati »ruske nevarnosti«.

*

Kakšna je bila reakcija v svetu — na Zahodu? De Gaullovo odločitev, da se Francija umakne iz integriranega poveljstva Atlantske zveze, so sprejeli v zahodnih državah hladno in rezervirano. Ni jih presenetila, vendar jih je vznemirila.

V Washingtonu poudarjajo, da je to najresnejši dogodek v zgodovini Evrope po vojni. Čeprav nihče ne verjame v možnost konflikta s Sovjetsko zvezo, je vendar za mnoge v ameriški prestolnici zahodna Evropa še vedno najboljši obrambni ščit, neke vrste atlantski zid.

V Londonu niso preveč navdušeni nad tem, da bo zdaj sedež Atlantske zveze v britanski prestolnici. Prve kombinacije so omenjale Bruselj. V Londonu tudi opozarjajo na to, da bo postala sedaj Zahodna Nemčija v očeh ameriških strategov pa tudi politikov še važnejša. ZR Nemčija bo zdaj še bolj vztrajno zahtevala svoj delež pri atomski oborožitvi Zahoda.

Zahodna Nemčija je edina država v Evropi, ki noče nič slišati o umiku ameriške vojske z nemškega ozemlja in sploh Evrope. Ameriške čete naj bi ostale v Evropi do rešitve nemškega vprašanja. Bonn vidi rešitev nemškega vprašanja v sporazumu štirih velesil. Dialog z Vzhodno Nemčijo vztrajno zavrača.

V Parizu? V Francoski prestolnici pa poudarjajo, da gleda Francija — de Gaulle — na svet skozi prizmo zgodovine. Francoska politika ni odsev ambicij in emocij predsednika de Gaulla, marveč sloni na zakonih zgodovine, na dolgoročnih predvidevanjih. Ni slučajno, pravijo Francozi, da se je na francoskih tleh rodil Kartezij.

Francoska logika pravi: Sovjetska zveza ne more biti angažirana na dveh »frontah«: v Aziji in Evropi. Njeni interesi so v Aziji. Sovjetska zveza ni niti enkrat intervenirala v Evropi, grožnje, da bo s silo rešila berlinsko vprašanje, ni nikoli uresničila. Priznala je neodvisnost Avstrije, zahtevala je edino jamstvo njene nevtralnosti.

Nekega dne bo Sovjetska zveza spoznala, da pripada Evropi, izrazila bo pripravljenost sodelovati z njo. To bo tisti veliki trenutek, ki ga napoveduje de Gaulle. To bo Evropa od Gibraltarja do Urala. Kakšna bo ta Evropa, tudi francoski predsednik ne ve.

V tej Evropi naj bi imeli najvidnejšo vlogo Sovjetska zveza in Francija. Kje je Nemčija? De Gaulle je v svojih spominih zapisal dobesedno: »Ni več centraliziranega rajha.« Francoski predsednik je vedno trdil, da so meje Nemčije na vzhodu na Odri in Nisi. To je še danes uradno francosko stališče.

Velika Britanija? Za Francijo je to samo napol evropska država. De Gaulle ji je pred leti zaprl vrata v skupni evropski trg. Morda jih bo letos odprl — toda za kakšno ceno?

Ni treba še dokazovati, da gleda de Gaulle na Evropo s francoskimi očmi. Drugače tudi ne more. De Gaulle je najprej Francoz, strastni, logično misleči Galec, sin kmečke Francije ki sanja o stari slavi. Šele nato je tudi Evropejec. Zgraditi želi most med Vzhodom in Zahodom.

In to je tisto novo pri njem. Tradicionalna politika obkoljevanja Nemčije, tako značilna za razdobje pred prvo vojno in po njej, je postala zgodovina. Francija ne misli več na nemško nevarnost, Pariz ne govori več o sovjetskih grožnjah.

Evropa res ni več najvažnejši kontinent, drugi kontinenti so večji in bogatejši, toda je še vedno središče svetovne kulture. Njena lega je odlična, saj je v tistem delu naše oble, kjer pridejo skupaj kar tri celine. Evropa je dediščina velike dvatisočletne civilizacije. Dajmo ji zato pravo mesto v svetu.

Bo de Gaulle uresničil svoje načrte, bo Francija postala spet odločilni faktor svetovne zgodovine?

Zgodovina pravi, da Francija za to preprosto nima več moči. Tudi druge države so morale iz Azije, vendar ne tako sramotno kot četrta republika. Umik Francozov iz Indokine je bil poraz. Francoze so v Južnem Vietnamu kmalu zamenjali Američani.

Francoske ideje o Evropi pa se bodo morale le uresničiti. Res je absurd, da odločata o Evropi v bistvu dve državi, ki sta tako daleč od njenega srca — Amerika in Sovjetska zveza.

V svetu se pojavljajo nove sile, nove države. V tem svetu bo igrala Kitajska vse večjo vlogo. Svet se vse bolj in bolj diferencira. Amerika in Sovjetska zveza ne obvladata več velikega sveta. Hegemonija dveh vojaško-političnih blokov nima prihodnosti, zgodovina je proti njej.

Tako vidi Evropo in svet de Gaulle. Morda mu bo čas dal prav. Zgodovina je nevhvaležna. Celo velika imena postanejo že čez eno generacijo tako nepomembna. Bo rezervirala za de Gaulla posebno mesto?

Miran Ogrin

pk IN VPRAŠANJE OB IZIDU TOPORIŠČA. V Sodobnosti XIV 1966/5, str. 555 je neposredno pred ANTIKRONIKO načel nekaj vprašanj v zvezi z mojim *Slovenskim knjižnim jezikom I*, jezikovnim priročnikom za srednje šole, neki pk. Sicer ne verjamem, da je knjigo bral — v tem primeru bi bil vedel vsaj za njen popolni naslov — toda odgovoriti moram na njegovo onegavljenje že zaradi tega, ker se mi zdi, da je kulturni javnosti tudi v naših časopisih točiti čisto vino.

pk piše uvodoma, da bi rad »na preprostem primeru, kot je pouk materinščine na drugi stopnji, pokazal, kako brezglavo, kako neznanstveno, kako enostransko in papirnato so se lotili — kdo ve kdo — velikih reformatorskih načrtov« v našem srednjem šolstvu. S tem v zvezi lepo prosim pk, da mi dokaže, kaj je v mojem priročniku, ob katerem ga je zaskrbelo »kaotično stanje v splošnem in posebnem smislu«, neznanstvenega, brezglavega, enostranskega in papirnatega. In kaj je takega v jezikovnem delu učnega načrta za gimnazije, ki ga skuša realizirati vrsta mojih učbenikov? Ali je napačno reformatorstvo v tem, da se marsičesa sploh prvič sistematično lotevamo? Da profesorju nudimo priročnik v roko, ki ga rešujejo — naj se mi oprusti — dostikrat diletantskega ekscerpiranja za predavanja in sestavljanja jezikovnih in stilističnih vaj? Ali je napačno reformatorstvo v tem, da s priročnikom profesorja odvajamo narekovanja pravil in dijaka ne mučimo s pisanjem v zvezke, zato pa prvega silimo k intenzivnejši in kvalitetnejši razlagi in k utrjevanju snovi z vajami?

Dalje piše pk: »Toporišičevo knjigo je republiški sekretariat za šolstvo potrdil kot učbenik, vendar brez specifikacije, toda zavod za šolstvo SRS je v neposredni pobudi za uvedbo tega učbenika v šole prisodil knjigo šolam srednje stopnje, zlasti gimnaziji.« pk menda sam ve, da s tem v marsičem dezinformira. Knjiga srednjim šolam ni bila »prisojena«, temveč je bila prav zanje napisana. Zakaj na sekretariatu knjige niso izrecno določili za drugo stopnjo, ne vem, mislim pa, da jim je to iz formulacije »ušlo«. pk-ju bi vendar na prvi pogled — če seveda pozna učni načrt za gimnazije — moralo biti jasno, da gre za učbenik, ki je v neverjetnem skladu z učnim programom za prvi razred gimnazije. Da ne omenjam, da so bili slavistični svetovalci (to so nekaki nadzorniki pouka slovenskega jezika) o tem, komu je moj učbenik namenjen, dobro poučeni in skoraj gotovo niso zanemarili svoje dolžnosti s tem, da bi bili pustili našega pk-ja glede tega v temi neobveščenosti.